

Галина Лицур-Шадей народилася і живе на Прикарпатті. Закінчила журфак Львівського національного університету імені Івана Франка. Працювала журналісткою. Понад двадцять років веде підприємницьку діяльність.

У 2019 році вийшла її перша книжка «Таке життя» (ЛА «Піраміда», Львів). Збірка оповідань відзначена літературною премією імені Ірини Вільде (2021 р.) та премією імені Олеся Гончара (2022 р.).

«Я і мій світ.

Мій. У якому жити таки мені. Як же хочеться не відкладати це “жити” на завтра, з понеділка, з наступного місяця, після свят, на невизначене “колись”, яке ніколи не настає. Жити тут і сьогодні. Так, як хочеться. Сміятися, коли мені весело, а не коли доречно всміхнутися, бо пожартували. Плакати, коли течуть сльози, а не стримувати їх аж до неможливості дихати. Робити те, від чого отримую задоволення, і знати, що маю на це право. І завжди мала, хоча ніколи не визнавала цього».

Галина Лицур-Шадей

Вдома чекає Марко

Галина Лицур-Шадей

Вдома чекає
Марко

Галина Лицур-Щадей

ВДОМА ЧЕКАЄ МАРКО

Роман

УДК 82-31

Л 55

Лицур-Щадей Галина

Вдома чекає Марко / Галина Лицур-Щадей. – Чернівці : Книги – XXI, 2024. – 280 с.

ISBN 978-617-614-430-4

Дані 37 років. У неї є все, про що мріяла її мама: освіта, престижна робота з відповідною зарплатою, власна квартира у великому місті, зрештою, бездоганна репутація. Чого ще бракує для щастя? Як виявляється, головного – самої себе. Щоб спробувати бодай наблизитися до нової, хоч і давно омріяної мети, Дана перериває успішну кар'єру у великій корпорації і влаштовується продавчицею у квіткову крамницю. А далі буде видно.

Усі права застережено.

Жодну частину з цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

*Пам'яті моєї мами –
з пам'яттю про все, що було і чого не було,
а також могло чи не могло бути*

© Книги – XXI, 2024

© Галина Лицур-Щадей, 2023, *текст*

© Віроніка Драпак, 2023, *ілюстрації та обкладинка*

ISBN 978-617-614-430-4

РОЗДІЛ I

Я сиджу у велюровому фотелі, відкинувши голову на м'яку спинку. Розглядаю своє відображення у розлогій скляній стелі зимового саду. Світ догори дригом здається значно комфортнішим і цікавішим. У віддзеркаленні тонуть люди, будинки, міста...

Я теж не проти втонути в якомусь іншому вимірі, подалі від сірої будівлі на шістнадцять поверхів, куди щодня ходжу на роботу. Але такої опції серед моїх умінь і навичок, на жаль, немає. Натомість є інші. Багато інших. Прямі – передбачені трудовою угодою. Дотичні до них – такою угодою не передбачені, але ж «вам це найлегше, Богдано Олександрівно», «а чи не могли б ви підстрахувати?», «замовники хочуть розмовляти тільки з вами, ви ж погодитеся в наших спільних інтересах?».

І так без кінця. Отому новенькому покажи, за тим приглянь, не відмовляти ж в особистому проханні шефу. І не шефу також. А тут така гора нововведень, що голова обертом іде: «Кому ж, як не вам, Богдано Олександрівно?».

Руда копиця на голові дедалі більше дратує. От піти б сісти у крісло до перукаря... Одного разу була спроба, але в майстра рука не піднялася! Поважна причина, нічого не скажеш. Більше я не намагалася: мама цього б не простила.

Раз у раз наді мною сновигає у білій сорочці й довгій чорній запасці кельнер. Носить тацю з горнятами кольору морської

хвилі – у тон до фотелів. Насипні шоколадні сердечка на густій пінці збитого молока тримаються, наче на магнітах.

«Ваше лате, будь ласка. Гарного вам вечора». Його натренована ввічливість змушує таки підняти голову з фотелю і відповісти: «Дякую, вам також». Хоча насправді замість вдячності я відчуваю роздратування. Так дістало все навкруги: от починаючи з копиці на голові й закінчуючи цілим стосом документації, яку, сама не знаю навіщо, тягну додому. Ну, як «не знаю»? Знаю: може, попрацюю, ще раз перегляну. Як і вчора. І позавчора. І позапозавчора...

Дурна ти, Дано, та й годі! Була б мудріша – плюнула б на ту роботу. Але ж ні. Не можна. Розумні дівчатка так не роблять. Чемні не роблять. Виховані не роблять. І взагалі. Всі співробітники зайняті сім'ями, дітьми, подорожами, розвагами. То кому ж, як не тобі? Ні дітей, ні сім'ї. Навіть собаки – і того нема, бо коли його вигулювати? Не хочу нічого, зовсім. Може, впасти пластом і лежати? Лежати теж не хочу. Якщо те кляте «нічого» має якийсь вигляд, то саме такий.

Відчуваю, як сили жити й функціонувати у цьому білчиному колесі, мов на сміх названому життям, тануть і тануть. Хоча знаю, що відбудеться за хвилину. Бо це не вперше. Зараз ти, Дано, скрутишся в баранячий ріг зі своїми шмарклями, емоціями, з усіма «можу» й «не можу». І залишишся від тебе, дівчино, тільки те, що треба, ні краплини зайвого.

Розумна й продуктивна Богдана Олександрівна стоїть наді мною і, здається, просто вже бере мене за лікоть двома лише пальцями, вказівним і великим, щоб відвести в кут, наче вчитель математики із жахливих снів.

Усередині, під самим горлом, склавши благально на грудях стиснуті кулачки, скиглить крихітне дівчатко. Воно ховає заплакане личко у поділ маминої спідниці, але не сміє проситися на руки, бо вже велике. Мама, як і Богдана Олександрівна, сильна й холодна. Дівчинці хочеться теплих обіймів, хочеться, щоб хтось широкою долонею витирав слізки і заспокоював: «Ну, ну, не треба, не плач. Усе добре. Я з тобою». Відтак оця долоня своїм теплом накрила б розпатлане волосся, пригрібаючи його

докупи. І можна було б головою уткнутися межі колін, вмоштившись, наче в кубельці. І заснути. Мала крізь сон почула б, як ніжно й обережно її несуть на руках, щоб не розбудити. Тихо-тихо кладуть на постіль з рожевими ведмедиками й накривають ковдриною до самого підборіддя. А долоня не опускає відразу голівку на подушку, бо та ще не набралась тепла і сон ще не міцний. «Спи... Спи...» Але цього не стається.

Богдана Олександрівна голосом кельнера каже, що всього десять хвилин – і торговий центр, а разом і їхня кав'ярня зачиняються. Ось рахунок: «Ви карткою чи готівкою?». – «Мені байдуже». – «Однак вибір за вами...» – «За мною, ви впевнені?»

«Карткою», – втручається Богдана Олександрівна й підносить смартфон до простягнутого портативного терміналу. «Дякую, заходьте ще. Гарного вам вечора». – «А можна не йти?» – мене підводять голосові зв'язки. «Ви щось казали? З вами все гаразд?» – кельнер здивовано повертається з уже наміченого до бару маршруту. «Все чудово. Дякую», – вклинається Богдана Олександрівна, і мені нічого не залишається, як згребти до сумки смартфон, обгорнути шию шовковим шаликом і перевісити через руку літній кардиган. Вечірня прохолода навряд чи відчутна на вулиці посеред розпеченого за день асфальту й автівок.

Торговий центр спішно покидають останні покупці. Вже двічі внутрішнє радіо дякувало їм за відвідини закладу, запрошувало приходити наступного разу і бажало гарного вечора. Змовились мовби з отим гарним вечором! Мені геть не хочеться опинитися у чотирьох стінах із вилизаною до блиску мармуровою підлогою і застеленим без єдиного огріху ліжком. Краще вже – куди ноги несуть...

На саму згадку про самотнє блукання вулицями нічного міста одразу озивається Богдана Олександрівна: «Завтра на роботу на сьому тридцять. Ти пам'ятаєш, що сорок хвилин потрібно мати в запасі, бо раптом корки? І сьогодні якраз той день через два, коли має бути вимите волосся на голові, бо йому вже жодне зав'язування в жодну гульку на потилиці не допоможе. Авжеж, ти знаєш, що це зайва година зранку або звечора. І вибач мені, третій день у тій самій спідниці – тобі має бути

соромно хоча б перед собою. Які джинси? Забудь. Ти не перекупка на ринку й не офіціантка. Тому, дівчино, покvapся, тролейбус відїжджає за хвилину».

Я бачу, як уже сиплють іскрами тролейбусні роги. Щоб устигнути, треба набратися чи то сміливості, чи то нахабства і ступити кілька кроків на пішохідний перехід, бо чекати ввічливого водія, котрий зупиниться, можна довго. Цю місію бере на себе молодик у навушниках на пів голови. Добігати на підборах не надто зручно, але... Автомобіль, якщо що, у гаражі. І не з його волі. «Вибір завжди за мною?»

На зупинці тиснява, аж бракує повітря. В голові паморочиться – і я не знаю, що мені варто зараз робити, а чого не слід. Поруч стоять дівчата, хихочуть – і море їм по коліна. Їхній сміх пурхає понад заклопотаними головами тих, що нетерпляче позирають хто на годинник, хто на мобільний телефон.

Хвиля людей несе мене до тролейбуса, а я розвертаюсь у протилежний бік. «Дівчино, всі туди, а ви звідти?» – «Даруйте, номер тролейбуса переплутала». – «Добре, що не номер квартири». Люди у громадському транспорті рідко бувають увічливими: їм натоптують пальці, нашттовхують боки, і їм, як завжди, бракує хвилини-двох, аби кудись устигнути.

«А переплутати номер квартири мені раніше на думку не спадало, треба розглянути як варіант», – ця фраза мене підбадьорює, і я всміхаюся назустріч своїм божевільним думкам. Богдана Олександрівна зневажливо дивиться на мене. «Іди ти під три чорти, дай мені спокій!» – визвіряюсь. «На сьогодні я маю інші плани!» – мимоволі промовляю вголос, на що якийсь дядечко, міцно тримаючись за поручень, кидає просто мені в обличчя: «Ще скажіть, що всі ці люди входять у ваші інші плани». Мені соромно, збоку переможно хмикає Богдана Олександрівна. Попри все, пробиваюся до виходу. Куди ж я, власне? А зрештою, яка різниця? У нікуди – це найточніша відповідь.

Однак «у нікуди», зважаючи на взуття, вирішую все ж таки підїхати. Ось і маршрутка: в кінці робочого дня у великому місті всього вдосталь – і людей, і транспорту. За хвилину опиняюся серед знаних пахощів: усі бензини, перегари і сім потів укупі,

запечатані парфумами від «Ейвон» чи «Оріфлейм», вливаються під шкіру й просочуються у кров. Тролейбуси таки мають перевагу: бодай таку, що вони більші.

Маршрутка їде не до мого мікрорайону. От і добре. Додому повертатимусь пішки. І, ймовірно, босоніж. Богдана Олександрівна ладна мене прибити через ключі від зручної «тойоти короли», що вже понад два тижні без діла валяються в сумочці.

Вітерець на підсвідомо вибраній для виходу зупинці відсвіжує думку про переплутаний номер квартири. І фантазія набагато охочіше хапається за це, аніж за щось інше.

Мое «нікуди» виявилось не таким уже й «нікуди»: університетські гуртожитки, де я чесно відкантувала своїх п'ять років. Гуртожитський дворик, на превелику втіху моїм ще взутим ногам, неподалік. На тлі кількох сотень метрів кубічних повітря, затиснутого зусібіч поверхівками, погляд вихоплює лавочку з кушем майже відцвілого жасмину. Той стримить надламаними галузками і саме в такій позиції здається важливою деталлю цього пошарпано-вицвілого екстер'єру.

Я сідаю, заплющую очі й розчиняюся у цих сотнях однаково засвічених віконць. Із мого тіла поволі випаровуються запахи маршрутки. Хоча тут – свої смажені картоплі, гріті борщі й підсмажки з моркви та цибулі, а все ж вдається хоч трохи затягнути до легень відчуття вечірнього спокою. Він, спокій, спатиме ось тут, на цих галузках, а не за жовтуватогірчичними шторами, з-під яких на підвіконнях нижнього поверху визирають стосики книжок упереміш із повними й порожніми банками та контейнерами різних гатунків. До горла підступає нудота. Таки було достатньо часу, щоб забути про це.

На підвіконні другого поверху курять хлопці-дівчата, групками й поодинокі. На третьому – цілються: дівчина сидить, а хлопець, розіп'явши їй руки, так захопився процесом, що заскоччене віконне скло може й не витримати. Її волосся розповзається чудернацькими формами з кожним порухом голови. У гуртожитку навпроти на балконі хихочуть хлопці. Вони, мабуть, також не відмовилися б опинитися на місці цього щасливчика. Я ж, якби зав'язати вуха й очі Богдані Олександрівні, не відмовилася б опинитися

на місці дівчини. Теоретично. Бо практично Богдана Олександрівна все одно переможе. Навіть із зав'язаними очима. Вона завжди перемагала. Перемагала і в шістнадцять, і у двадцять, перемагає і в теперішні тридцять сім. Бо тільки в думках і фантазіях я можу бути сильнішою за неї, а у вчинках і діях – ніколи. Тисячу разів у житті ладна була її вбити, але щойно ми ставали віч-на-віч – вона виявлялася сильнішою. Вона й досі говорить голосом і тоном моєї мами, маминими готовими фразами: «Ти мусиш... Тобі не личить... Зважай... Врахуй...». І лише зрідка – «май на увазі».

Я ношу в собі маленьку Даночку, яка хоче когось любити і благає, щоб любили її. А за мною – невідступно – крок у крок іде Богдана Олександрівна: впевнена, холодна й нещадна. З відшліфованим набором правил і обов'язків, стягнутих докупи з усіх усюд. Навіть не пригадаю, коли я перестала вести внутрішні діалоги з мамою і розпочала з нею. Бідний Фроїде, не плач.

А втім, іноді – вкрай рідко – Богдана Олександрівна все ж таки мені поступається. Це трапляється зазвичай наприкінці весни, особливо перед грозою. Моя сила тоді зростає, а її маліє. Ось і сьогодні я відмовилася їхати на роботу автівкою. І вчора. Відмовилася після роботи затриматися в офісі. Однак робочий ноут таки волочу за собою повсюди, наче він ще одна частина тіла. Та що там: другий за важливістю орган після голови! Його присутність поруч – вимога Богдани Олександрівни. Він займає так багато мого особистого простору, що в цьому просторі не залишається місця для когось іншого. Наприклад, чоловіка. Адже нормально у цілих тридцять сім бачити поруч із собою чоловіка? Живого. Справжнього. Чи ні? А мати подругу? Ах, це ж такі дрібниці! Де набрати часу для пустопорожніх жіночих розмов за чашкою кави? А обов'язково пустопорожніх? Не знаю, бо звідкіля мені це знати?

Але так, іноді мені вдається вибороти щось у Богдани Олександрівни, як оце з автівкою. Проте взути туфлі без підборів, а замість спідниці-олівця натягнути вільні джинси – ні. Її бере гору. Там, де йдеться лише про мене, сяк-так ще можна

поборотися за свої бажання, а коли з'являється ще бодай хтось, навіть сторонній чи випадковий спостерігач, шанси падають до нуля.

Вона ніколи не дозволила б отак цілуватися в освітленому вікні, на очах у мешканців кількох гуртожитків. І не дозволяє нічого, що суперечить її-маминому світогляду. А спробуй знайди, що не суперечить! Я більше не витримую ані середовища, ані самотності, в яких вони мене ув'язнили.

Постаті тих, що цілувалися на підвіконні, поволі сповзли додолу. Із центрального входу вигулькує зграйка хлопців-дівчат. Дівчатам личать їхні кеди, рвані джинси і зав'язані вузликом футболки, що передбачливо оголюють животи. Під вуличним ліхтарем увиразнюється (мовчи, Богдано Олександрівно!) надто концентрований макіяж. Усі веселі, безтурботні. Хлопці крутяться довкола своїх принцесок, мов вужі на сковорідці. «Де моїх сімнадцять?» – «Ага, наче б ти собі у своїх сімнадцять пішла отак голіпупа, яскравий макіяж, хі-хі, ха-ха...» Ні, я так ніколи не сміялася.

Несподівано для себе я покидаю свій жасминовий прихисток і йду за ними, хоч і розумію, як це безглуздо. Що я хочу побачити? Як голодні хлопчачі руки торкаються відкритих і закритих частин тіла, як сміливо, не зустрічаючи опору, мігрують по всіх впадинах і округлостях? Їх ніхто не відштовхує, ніхто від цих рук не втікає. Вони залишають свої сліди, мітки, щоби повернутися сюди знову. І не має значення, чи тіло це досконалої форми, а чи все ж помітна його залежність від калорійних тістечок. Це те, що вабить до себе протилежну стать. Дійсність завжди значно простіша, ніж фантазія. «Ускладнення речей спричинює апріорі сприйняття цих речей». Філософія. Другий курс. Але ж як тобі до лиха самотньо!

РОЗДІЛ 2

Другий курс. Але ж як тобі до лиха самотньо в цьому університетському вулику!

– Слухай, дай перексерити вчорашні лекції, бо ми з Інною гайнули в гори й заледве на сьогодні повернулися. Ти ж стопудово була вчора?

– Була, – підсуваю зошит із конспектами, а перед очима лісове багаття, розкинутий намет, веселе товариство...

– Ви самі чи компанією?

– Самі. Інна подала таку ідею, – чи то радіє, чи то виправдовується Ромчик. Хоча... Чому б це йому виправдовуватися? – Дяка. З мене шоколад. Чорний з горішками.

Запам'ятав. Аж дивно. Заздрю цій невідомій Інні, що не я на її місці. «Ти не можеш сама, з хлопцем, на декілька днів», – Богдана Олександрівна супить брови, і я киваю у відповідь: «Не можу, знаю...».

Ще до початку пари Ромчик встигає повернутися з моїм конспектом, купую перексерених листків і чорним шоколадом. З горішками.

– Слухай, ми сьогодні після пар тусуєм на чайок-кофейок. А може, і на щось міцніше. Ти з нами?

– «Ми» – це ти з Інною?

– Не ревнуй, мала, ти шо! Вся бригада буде. Будуть пацани з політеху. Як тобі наші не канають, то, мо', технарики підуть? Ну, всьо. Не дуйся. Ти знаєш, я люблю тебе, мала! То йдеш?

– Я подумую.

– Знаю я твоє «подумую»! От скажи мені, Данко, був у тебе в житті хоч один-єдиний раз, щоб ти не думала?

– Ні.

– Принаймні по-чесняку.

Ромчик мені подобається: гарний, розумний. Ми навіть за руку пробували ходити. Зустрічатися. Але категорія «ми» витримувала лише розмови про розумне й вічне, а коли він намагався наблизитися до мене, обійняти чи перервати тривалу філософську дискусію поцілунком, я неодмінно втікала від нього. Не хотіла – і втікала! Мама, яка з кожним днем усе виразніше перетворювалася на Богдану Олександрівну, запевняла, що так робити не слід, треба вчитися, думати про майбутнє, а на стосунки ще не час і вони лише відволікатимуть від основного. «Бракувало тільки, щоб ти заміж у двадцять вискочила. Все пропаде тоді! Золота медаль коту під хвіст! Університет – це тобі не траля-ля». Я цей монолог чула безліч разів. Знала його напам'ять, знала кожному, крапку і знак оклику в цьому тексті. Чула його і вдень, і вночі. Це – наче присяга, яку дали за мене, а мені її дотримуватися. І не лише не поспішала заміж: я боялася цього сполучення слів, наче лихий ладану. Материного досвіду вистачало на обох: вона – без чоловіка, я – без батька.

Змалку наслухалася розповідей про нещасну жіночу долю, про страждання тіток-родичок-знайомих, то вже й не хотіла ту долю повторювати. Скільки великих жінок були самотніми. «А чому б і ні?» – запитувала себе. Тільки наш сусід – Славко, якого ледь знала, бо він був моряком далекого плавання і з'являвся раз на рік, – на мить збивав мене з пантелику. Бо ж як з'являвся! Коли чула, що він ось-ось має прийти, то пильнувала його, як святого Миколая. Він ішов штовпним кроком вишколеного вояка, у формі з погонами, і з величезним оберемком троянд. Вони, ті троянди, пахли мені на всенюку вулицю нашого Містечка. От якщо вже виходити заміж, то тільки за такого чоловіка!

Він усміхався нам, дітям, і діставав із кишень льодяники або іриски. Що найцікавіше: я ніколи не чула, щоб він перчив свою мову лайкою, і лише за це готова була його розцілувати.

Славкова дружина – цьоця Наталька – звичайна собі цьоця: смажила картоплю з цибулею, пекла перекладені плячки на свята, непокоїлася, що скоро Великдень, а озимий часник не посаджено. Одягалася, щоправда, інакше. На кожен доторк цікавих сусідок до її шовковистих блузок і тоненьких спідничок відповідала: «То мені Славцьо з Франції привіз, а то з Марокко». «Цьоцю, а де те Марокко?» – питала я, бо дуже цікаво, в яких краях бував її чоловік-моряк, а вона так загадково: «Далеко, звідси не видно». Натомість цьотка знала, що робиться чи не в кожній хаті на нашій вулиці і ще на трьох сусідніх. Всі оті троянди, шовкові блузки, Марокко і смажена картопля складно пов'язувались у моїй дитячій голові. Але хай там що – не було вуйкові Славкові рівних.

Усі чоловіки довкола були наче з однакового тіста виліплені – і менш освічені, і більш, і геть невчені. Усі любили хильнути – хто менше, хто більше. І тих, що більше, жінки називали худобою. «Худоба», коли мала трохи сили, наставляла роги – і тоді хатні втікали далі, ніж виділи.

Я дуже шанувала одну зовсім не знайому мені жінку, яка жила від нас далеко, в іншому кінці Містечка, проте стала відомою, бо влучила в голову рідного мужа чавунною сковорідкою. Та так спритно, що довелося відливати холодною водою. Наші сусідки захоплено переповідали цю історію одна одній багато разів, на поверхню все виринали якісь забуті в попередньому обговоренні деталі. Жодна з жінок не засуджувала, але жодна й не сміла підтримати її вголос. Тут могла б задерти голову моя мама, адже не мала чоловіка і не мала кого боятися, але вона гарувала по три зміни на заводі і її можливості посидіти на лавках під сливами дорівнювали нулю. Замість неї іноді посиджувала я, але оскільки права голосу в мене ще не було, то тільки мовчки вислуховувала стандартне «та що поробиш, є як є, і так мусить бути».

Тиждень або й довше складалися під сливками трагічні прогнози щодо сміливиці, яка забунтувала зі сковорідкою.

Найпопулярнішою була версія, що коли муж від струсу мозку отямиться і повернеться з лікарні, то Ганьці не жити: задушить уночі або й удень, живого місця на ній не залишить, вижене з дому, словом, зрівняє з землею. Не йнакше.

У той час мобільного зв'язку ще не було, а стаціонарні телефони мешкали на тій вулиці лише в однієї вчительки й у начальника фанерного цеху, тому звістки йшли довго, як у фільмах про війну. Зв'язкова цьотка Надя, родом із нашої вулиці, а заміжня саме на тій, де виникла гаряча точка, через день крутила педалі свого дамського синього ровера з одного кінця міста в інший і підвозила нові подробиці з місця події. Поки потерпілий був у лікарні, ймовірні сюжети розвитку подій снувалися, мов павутина у бабині літо. Апогеем, звісно, мало стати його повернення.

Кажуть, Ганька полола цибулю, коли – вже вилікуваний – надійшов її чоловік. Сперся на паркан і щось там промовив до неї – не було чути. А Ганька своїм голосочком задзвонила: «Борщ у братурі, певно, теплий, іди їж, бо маю руки в глині». Він зайшов на город. Усі, що спостерігали за цією санта-барбарою – з горища, з-за стодоли, з-під паркана, де вже пів години вижинали кропиву, – чекали щонайменше реакції Мейсона, який застав Джину з коханцем. А хлоп зігнувся, нарвав зеленого цибулевого пір'я і... пішов до хати. Їсти борщ, чи що. Потім бачили й чули, як клепає косу. Декотрі навіть «Просто Марію» пропустили, бо думали, що в ту косу він вклеплює свою злість та образу на жінку, і були готові до перетворення знаряддя праці на знаряддя вбивства. Але чоловік пішов на город за стодолю і повернувся з опавкою свіжої конюшини. Далі захрускотіли триби у січкарні, а Ганька майнула подвір'ям з оберемком дров.

Нічого не відбулося і в наступні дні. Вона порала жіночу роботу на обійсті: годувала качки-кури, полола грядки, прала наперед хати й розвішувала білизну. Він лагодив дверні завіси, носив воду з криниці, розбирав бензопилу. «Надько, ти ніц не пропустила?» – не вгавали цьотки. Надька тільки розводила руками.

Останню крапку в історії поклав Великдень. Посеред ночі, коли освячували паску, всі бачили, як Ганьчин чоловік зняв

із себе піджак і накрив їй плечі. Ще й пожартував із сусідами: «Людські жони у куртках та светрах, а моя у вишиванці шиндориться».

І Ганьчина санта-барбара зійшла з вуст, як сніг горами. Чоловіка її п'яним звідтоді ніхто не бачив і не чув, щоб він до жінки з кулаками пускався. Коли кликали «на сто грам», то навіть як ішов, знав міру і не соромився притримати за лікоть того, хто розливає: «Мені більше ні-ні, бо Ганька з пательнею стріне!».

Я своєю підлітковою фантазією вимальовувала ту Ганьку такою красунею, що дай дорогу! І брови чорні, і коса довга – ураз Наталка Полтавка, яку ми в школі проходили. А що її чоловік так направився на шлях праведний, то потроху-потроху наділила його рисами Гриця.

Слухаючи сльозливо-печальну історію вже іншої страдниці, я, якщо й дозволяла собі впівголоса нагадати Ганьчин подвиг, то зараз мала словесного кляпа: «Мовчи, мала, що ти розумієш!». І справді, розуміла мало: домашнього досвіду не було – і, певно, слава богу, – а з чужого оборота багато не побачиш.

Ще ми в школі вчили про різні війни й повстання. Вони рідко закінчувалися перемогою, як у Ганьки, проте я собі крутила і крутила серіал про повстання жінок, про те, як вони об'єднуються супроти чоловіків – пияків і тиранів – і, звісно ж, перемагають. Уявляючи різноспіднищеве військо зі сковорідками й макогонами, а ще краще – з молоточками для відбивних і сміливою Ганькою попереду, я сном-духом не відала, що десь у той час на іншому краю планети – не нашого Містечка – відбувається справжній марш-протест жінок проти домашнього насильства. Але я була мала і того не знала.

І знати не могла. Тоді інтернетом ще й не пахло, а в телевізорі наших сусідів хіба багаті плакали, хоч їм то не вадило. І десь тоді ж у Росії вбили Лістєва. Мені було його дуже шкода: він виглядав схожим на вуйка Славка.

Мамі про свої міркування я не розповідала, бо вона неодмінно мені досипала б додаткових обов'язків по хазяйству, а мені й основних цілком вистачало. А з іншого боку, вона відрізнялася від тіток-сусідок тим, що не любила перемивати чужі кісточки

і вникати в чужі історії. Її мовою це звучало так: «Не пхайся, де тебе не просять». Хоча те, «що люди за нас подумують», важило для неї немало. Історії ж – то так, пусте. Може, якби я ходила у три зміни на завод, то й мені було б не до чужих історій. А так вони зачіпали мене, боліли й ображали: не тому, що я була така малолітня допитлива поселюшка, а тому, що бачила себе, коли виросту, в кожній із цих жінок. Бачила, як чийсь зіцплєні кулаки стукають по пристелєному білим обрусом столі, аж ваза з квітами підстрибує і вода вихлюпується, наче сльози. Втім, моїх сліз там не було, я не готова була плакати – радше пожбурила б ту вазу, як Ганька сковорідку, і байдуже, що в ній – мої улюблені вишневі півонії.

У мені промовляла образа на мого батька, якого я ніколи не бачила, але не могла йому простити, що в інших дівчат мами – вчительки, кондитерки, кухарки в їдальні, а моя – на рівних із чоловіками – в три зміни на заводі. Авжеж, вона не була єдиною жінкою на тому заводі, але я б воліла не бачити, як вона іноді прокидається за годину-дві після третьої зміни, стріпує руками, наче птах затерплими крилами, і береться знову за роботу: в хаті, у дворі, в полі.

Вона складатиме копійку до копійки – це єдина доросла тема, до якої я мала доступ, і, здається, єдина, на яку мама охоче говорила. Коли у мами була перша зміна, ми могли цілий вечір профантазувати про те, як ще трохи – й у нас буде своя хатка: нехай маленька, нехай не нова, але наша. Мама шелестіла папірчиками, які підтверджували, скільки грошей вона поклала на книжку, а скільки прийшло туди із зарплати, і замріяно дивилася на кінцеве число. «Ще трохи, ще зовсім трохи...» – і ми обговорювали, що зі старих речей заберемо із собою, що доведеться докупити, що з того першочергове, а без чого можна довго обходитися. Вона навіть розпочала вишивати накидку на телевизор, якого у нас не було, але обов'язково буде, коли знову назбираємо грошей після купівлі будинку.

Ще часом сюди вліталася квартира від заводу. Мама стояла в загальній черзі, а не пільговій, і була не вісімнадцята чи навіть сорокова, а чотириста вісімдесят друга. Тому квартира, казала

мама, буде вже для мене, коли виросту, бо швидше на неї сподіватися не слід: один марш будинку здають раз на рік або й на два.

Ми подумки садили огірки та сіяли петрушку біля нового обійстя. А відколи пішли з мамою на Гірку й таки оглянули той будиночок – його планували продавати після жнив, під зиму, – всі вечори присвячували тільки йому. Тішилися тому старезному саду, що додавався до будинку, відгадували, котра яблуня яка на смак, адже бачили їх лише у цвіту. Лагодили старенькі сходи, що осунулися від часу і від браку гожих до праці рук. Я зумисне ходила до цютки з маминої роботи, і вона вчила мене гачкувати круглі хідники зі старого шмаття. На радощах як ухопилася за це заняття, то за тиждень у нас був цілий стосик круглих килимків і жодного старого светра чи штанів на горищі. О пів на третю ночі мама приходила з другої зміни, а я сиділа з гачком і ще обов'язково мусила розповісти, котрий килимок у котрій кімнаті буде простелено.

Коло ганку того будиночка ріс великий кущ запашного жасмину. І що, як порівняти з ним, були трохи скособочені вікна чи обсунутий фундамент? Хіба могли протистояти його ароматам потріскане вапно на давно не білених софітах чи двері між кімнатами, які чомусь вирости з одвірків і зовсім не хотіли зачинятися?

Кімнати ми побілимо – нам не вперше, підлогу застелимо хідниками, а колись, може, й до ремонту дійде. Подумки я навіть зі школи поверталася до цього нашого в недалекому майбутньому дому – о боже, свого дому! – і хоча поливала квіти в городчику перед хатою тітоньки Параньки, в якій ми винаймали кімнату з кухнею, мої уявні чорнобривці й гладіолуси сходили поряд із розкішним жасмином коло синього ганку. А для півонії доведеться скопати трішки землі: Паранька пообіцяла вділити свого розлогого «Чорного принца».

Ціле літо ми з мамою дихали повітрям довкола того будиночка. Не лічили днів і ночей, проведених у горах – мама взяла відпустку, – і були щасливі, що чорниці не обмерзли, і ми заробимо більше грошей.

Наближалася осінь. Мама з тривогою перебирала свої виписки з каси. Хоч завдаток заплачено – і грішми, і малинами, – не

вистачало ще доволі значної суми. Що не день – мама поверталася з роботи сумнішою. Їй відмовили в позичці грошей, а власники будинку квапили. Мені не вдавалося її розговорити ні довшитою накидкою на телевізор, ні вишиваними подушечками зі смішною назвою «ясіки», ні відмінними оцінками в школі. Одного разу мама повернулася і сказала: «Нам дали тиждень. Останній». З її очей потекли сльози. Ніколи досі я не бачила, щоб вона плакала.

«Ма, а давай позичимо у вуйка Славка». На її обличчі сяйнула надія. У чому була – вийшла під безпросвітний, одразу посінньому, дощ. «Парасолю!» – гукаю з прочинених дверей, але вона, напнувши сірий светр на голову, розчиняється в тому дощі й вечірніх сутінках.

Повертається на диво швидко. «Вуйка нема вдома, буде в п'ятницю». – «А цьоця Наталька?» – «Без нього не може...»

Я, з одного боку, хочу, щоб ця п'ятниця не наставала ніколи, бо це кінцевий термін сплати грошей, яких ми не маємо, а з іншого – молю Бога у вікнах, щоб не затримався в дорозі вуйко Славко. Бачу його чи не в кожному з перехожих.

А під вечір він надійшов. Як завжди ставний, як завжди з букетом троянд – цього разу білих. Я подумки обіймаю його, цілую то його руки, то квіти й не можу в уяві віднайти слів, якими б він нам відмовив. Ми ж віддамо. Я готова була не обідати в школі, тільки б чимшвидше грошей назбирати. Якби могла у Дванадцяти Місяців попросити, щоб чорниці-малини і посеред зими росли...

Мої роздуми-мрії сполохує постать мами з хлібом у сітці. Вона не повертає на нашу стежку, а йде далі, прямує у вуличку, де мешкають вуйко Славко й цьотка Наталька. Її не було довше, аніж попереднього разу. Я сиджу на підвіконні, обхопивши коліна руками, і не можу відвести погляду від тієї точки, в якій зникла і мала б з'явитися мама. Знову пустився дощ, і мені не в голові навіть завтрашня контрольна з математики.

Ось мама за стіною дощу. Вона йде повільно і наче в такт цій повільності маятникує сіткою з хлібом. Я насторожуюсь. Адже це була не її хода, і сіткою, тим паче з хлібом, вона ніколи не розмахувала. Здогадуюсь без слів. Мама навмисне підняла голову

до неба, щоб її сльози змішалися з потоками дощу... Заходить до хати і, не визуваючись, у мокрій одежі, падає долілиць упоперек ліжка.

Падає мій останній і чи не єдиний форпост. Ну хіба це не час ненавидіти чоловіків: мого незнайомого тата і знайомого вуйка Славка з оберемком троянд? Вони вже мені не пахнуть.

Будинок, звісно, продали. Не нам. Завдаток повернули, бо «жінка сама, з дитиною». Мені ще довго снівся той жасмин коло синього ганку. А з-під сходів – старих і трухлявих, пристелених моїми килимками, – виповзали вужі. У них були погони моряка і жовті вуха. Я не могла їх ні вбити, ні винести з підвір'я. «Мамо, там вужі, добре, що ми хату не купили». – «Забудь», – відповіла вона, і я помітила, як тоненькі вужики зморщок загніздилися їй попід очі.

РОЗДІЛ 3

«Тоненькі вужики зморщок загіздилися їй попід очі... Вона бачить їх, торкається кінчиками пальців, і нотки розпачу в голосі... Відчуй її стан, прикрість і безсилля перед часом, що незворотно втікає...» – Марія Володимирівна вже втомилася мене напоумляти. «Я втратила свою красу, а в ній – своє щастя...» – мій голос зі сцени в мої п'ятнадцять не монтується з образом сорокалітньої самотньої панни. Намагаюсь увійти в роль, відчувати її розчарування від життя і самотності. Але мені не вдається. Мене просять повторити сцену ще раз і ще. Переді мною дзеркало, і я бачу в ньому себе, юну: моя врода лише набуває ознак жіночності. Принаймні так мені видається. Куди охочіше відчула б себе Царівною. А втім, ладна бути ким завгодно, грати на сцені хоч чорта лисого, тільки б не повертатися до тієї реальності, котра поза сценою, поза сторінками улюблених книг.

Моя мама, придбавши на зібранні гроші замість омріяного власного кутика чорно-білу «Весну» – після перетворення карбованців у купони якраз на неї і вистачило, – всі свої життєві сили спрямувала на мене: «Ти мусиш вивчитися, отримати диплом і не гарувати, як рабиня». Ця формула успіху передбачала двадцять чотири на сім віддавати себе навчанню і тільки йому. Були, щоправда, перерви: на їжу – небагато, на сон – трохи більше, і ще на виконання різноманітних домашніх обов'язків, без

яких мама все-таки не уявляла життя жінки, як-от прибирання, готування, картоплесадження, утримування у життєздатному стані двох свиней, трьох індиків, десятка качок і сорока курей. Програма мінімум для мене і неї.

Мама вважала, що обов'язковим додатком до мого диплома мають бути всі рецепти курячих заминок із кукурудзи, ніжинських салатів і знаття про корисні властивості молодої кропиви для виснаженого за зиму пташиного організму. Вона хоч і свято вірила у всемогутність диплома, якого свого часу не змогла здобути через мене новонароджену, проте ніякі аргументи не в силі були переконати її, що наше з нею безголодне проживання можливе й без тичби свійської птиці. «Що ти знаєш? Ти голодна не була! – відмахувалась мама на мої несміливі репліки і вручала прут: – Іди цьотці корову вижени пасти, щоб вона нам не забездарма молоко давала. І книжку з собою бери, бо не будеш, як хлопчур, у карти лупити або бальона ганяти». Я з прутом і книжкою трюхикала за цьотчиною Цвітолею, плела їй на роги барвисті вінки з польових квітів і розповідала різні цікаві історії. Цвітоля слухала, вона – не моя мама. Інколи я вголос читала їй свою улюблену «Царівну», питала, чи схожа на неї? Цвітоля охоче лизала мої руки зі шматком хліба і співчутливими очиськами тулилася до мого серця.

Хлопці кличуть мене грати в карти, я б радо пішла, але що скажу матері, коли довідається?.. А так хочеться козирного туза у свою колоду і намнути вуха Ігоркові, коли програє. Ще вмію цілком пристойно ловити м'яча, могла би бути воротарем на футбольному полі для пастухів, але й туди мені зась, бо коли вломлю руку чи ногу, а не дай боже, голову, то кому на шию? Мамі. Їй і без того вистачає.

– Дитинко, ти блукаєш хмарами, а потрібна мені на сцені. Все гаразд? – Марія Володимирівна, моя вчителька, а за сумісництвом режисерка нашої самодіяльної трупі, перериває мої думки. – Ходімо пити чай...

Мені дуже подобається пити чай з Марією Володимирівною. І не подобається, що, допивши його, таки мушу йти додому. Але поки вона закладає блискучий кип'ятильник у літровий слоїк,

із задоволенням спостерігаю за її граційними рухами, тонкими довгими пальцями й акуратними нігтями, полакованими в блідо-рожевий. Мені так соромно за свої руки, з яких неохоче і не за першим разом змивається слід від в'їдливого соку молодії кропиви. Тому до горнятка замість долонь прикладаю кулаки, ховаючи свої пальці.

– Тобі зимно? Ти не захворіла?

– Ні, не турбуйтеся, все добре, – відповідаю її ж фразами, але, розхвилювавшись, вихлюпую трохи напою на серветку та собі на коліна.

– Даночко...

– Маріє Володимирівно, я ненароком.

– Розкажеш, що тебе турбує?

Вона дивиться своїми синьо-сірими очима на мене так лагідно й тепло, що сльози самі горохом сиплються, і я пірнаю головою їй у плече. Що мені розповісти? Що не хочу йти додому, бо не витримую маминої дратівливості, не витримую безконечного говоріння про неминучу катастрофу, коли не вступлю до університету? Про список обов'язків по господарству, який через некуплений будинок чомусь подвоївся? Про список чоловічих імен, який мама тримає в гаманці й час від часу щось із того списку викреслює, а мені нічого не розповідає? Найуживаніші фрази: «не твоє діло» і «ти – вчися».

Та вчуся! Вчуся навіть тоді, коли підручник хочеться пошматувати, та так пошматувати, щоб уся таблиця Менделєєва розсипалася на окремі елементи! Але цього всього я не скажу. Бо мама не винна. Їй важко. Значно важче, ніж мені. І тому просто отримую насолоду від цієї миті, від легких і ніжних парфумів на блузі моєї вчительки, її теплої подиху понад моєю головою і від того, як її пальці перебирають мою розсунуту за день косу.

– Ходімо до мене, на сьогодні досить. Повечереємо, – змінює тему Марія Володимирівна.

Мені незручно йти до неї додому, але відмовитися не маю сили. Що я скажу мамі? Марія Володимирівна вловлює мою тривогу і заспокійливо каже:

– Ще проженемо сцену раз чи двічі. Щоб часу не марнувати.

Її будинок неподалік народного дому, де відбувалися наші репетиції, а відтак і прем'єри. Всього за кілька хвилин ми біля зеленої хвіртки – свіжопомальованої і з клямкою, а не защіпкою-гачком. Утоптана стежина веде нескошеним городом попід розлогими грушами.

– Наче медок, у роті тануть, – усміхається вона своєму саду.

От якби моя мама мала свій сад, щоб йому всміхатися, вона б не була такою знервованою. Марія Володимирівна зупиняється.

– Даночко, а ти знаєш, що дерева можуть лікувати? Вони сповнені енергії і життєдайної сили. Коли мені сумно, я обіймаю яблуню. Коли втомилася, але ще мушу працювати, іду до дуба, спираюся на нього всім тілом, намагаючись розслабитися. Заплющую очі й слухаю, як із могутнього кореня підіймається сила, наповнюючи і мене, і високу крону.

– А груша? Що груша?

– Груша... Це любов. Любов мого батька. Оці дві він посадив на честь наших із сестрою народжень, кожній по одній. Ми різного віку, і коли були малими, груші різнилися, а коли ми подорослішали й різниця між нами стала непомітніша, груші також зоднаковіли... Тата вже понад десять років немає, але свої дні народження ми з сестрою завжди святкуємо поруч із ними.

Синє небо в очах Марії Володимирівни заросилося. Мені також підступають сльози: за її любов'ю чи моєю образою... Вона обіймає мене за плечі й мало не несе до будинку.

На східцях перед вхідними дверями кольоровими смужками райдужіє килимок – круглий, такий самісінький, яких і я нагачувала минулої осені. Не смію на нього ступити взутою, тому залишаю свої мокасини, які з дня на день попросять їсти, перед сходами.

– Як Бровко вподобав собі твоє взуття, то побіжиш додому боса! – І мокасинам щастить опинитися за дверима разом зі мною.

На веранді рівним рядочком ростуть тещині язики – довгі, мов мечі, й аж важкі від своєї зеленості. Попри них – хідник із гуцільськими зигзагами, а біля стіни – дзеркало-трельяж: точнісінько таке ми з мамою приглядали до омріяного помешкання.

– Це дзеркало не просте, – зауважує Марія Володимирівна, мабуть, побачивши мою зацікавленість. – Коли дівчата дивляться у нього і всміхаються, вроди додається. А коли сумні чи набурмосені – навпаки, збавляється.

І я всміхаюся. Вона проводить мене до кімнати, садить за великий лакований стіл. Звісно, він не застелений клейонкою в ружі, ні навіть скатертиною, лише під кришталевою вазою – біла, вигаптувана тонким мереживом серветка. Замість звичних для мене табуреток довкруг столу – шість стільців у химерні візерунки на м'якій оббивці. Мені підсувають один із них, і я не знаю, куди подіти руки й де намістити ноги – під столом чи під стільцем. Сиджу тихо й не порушно.

Окрім стола зі стільцями, у кімнаті шафа, закладена суцільно книжками, і ще додаткова етажерка. На ній уже не такий взірцевий порядок, як у шафі, де книжки стоять рівненько, наче військо. Етажерка весело підморгує керамічними фігурками, а книжки із закладками по-всякому туляться одна до одної. На верхній полиці – стосик учнівських зошитів. Цікаво, чи це не наша вчорашня контрольна робота? Але ані спитати, ані тим паче глянути не смію. На всю протилежну до шафи стіну красується гуцульський килим. Не такий, як носять перекупки по містечках і селах, а набитий, густий – і візерунки в ньому тануть, ніби мрії посеред зоряного неба.

У цій кімнаті все має своє місце – відчувається, що річ придбана для того, щоби стояти саме тут. Кухні я не бачу, однак певна, що й вона не закладена зайвиною, а ще у ній немає облуплених уступів до печі, які від людського ока треба завішувати залишками старих фіранок.

Двері з кухні рипають – і на порозі з'являється Марія Володимирівна з порцеляновим чайничком у червоні горохи і такими ж горнятами.

– Поки чайок настоюється, пригощу тебе зупкою з кропиви. Дуже корисна! – вона зникає за дверима, і я не встигаю відмовитися. Хоч насправді мені дуже хочеться тієї зупки, та я добре пам'ятаю оповідання з читанки, де бідні діти відмовляються від сливового варення, щоби здаватися вихованими, а не голодними.

Але Марія Володимирівна – з двома тарілками гарячої запашної страви – вже біля столу:

– Їж, не соромся, – припрошує мене, я ж, учетверте знічено дякуючи, боюся взяти ложку, бо забула, в котру руку її гоже брати. І таки добре, що не поспішаю, бо під кінець нашого трапезування помічаю, як учителька, доїдаючи суп, відхилила тарілку від себе, а не навпаки, як звикло роблю я.

До чаю ми маємо делікатні «тісточка», рецепт яких вона дістала ще від своєї бабусі.

– Маріє Володимирівно, а ви багато вчилися, щоби вступити до інституту?

Марія Володимирівна аж чай перестає пити:

– Не знаю, багато чи мало... Кожен це розуміє по-своєму. Мені подобалося вчитися. Було цікаво. Батьки – обоє вчителі, тому книги завжди жили в нашому домі, – вона обводить полюбовним поглядом книжкові шафи. – Чому запитуєш? – повертається до мене і, не чекаючи на відповідь, з розумінням киває головою: – Математика, алгебра... Я тебе розумію. Тому, в кого поетична душа, цифри даються важче. І п'ятірки в табелі рясно скроплені важкою працею. А ти ким хочеш стати?

– Не знаю... Кимось, хто навчається в інституті. Або Царівною...

Марія Володимирівна всміхається.

– Так, авжеж, ти вивчишся і будеш царівною духу. Але професія...

– Буду вчителькою. Як ви.

– А може, акторкою?

Я опускаю очі на згадку про своє сьогоднішнє невживання в роль. Хоча сцена мене приваблює. Але мама ніколи такого мені не дозволить. Ще й за вчительку треба поборотися, адже в її мріях я маю вивчитися на когось, хто згодом сидітиме у конторі на другому поверсі їхнього заводу. У мене має бути свій кабінет і табличка з надписом. І мені завжди може хтось принести відро малини тільки за те, що я сиджу в м'якому кріслі в цьому кабінеті. А ще мені мають одній із перших видавати талони на дефіцитні речі, у «Готовому одязі» я однією з перших вибиратиму

сукні, а поверхом нижче, де надпис «Взуття», – туфлі й чобітки. Марії Володимирівні я про це не кажу, бо ж не годиться в її за-тишній оселі говорити про те, що ненавидиш. А я по-справж-ньому ненавиджу ці мамині мрії! У мене в запасі ще три роки: сподіваюся, за цей час трапиться щось дивовижно-чудове і змі-нить її поривання за будь-яку ціну дістати мені «направлення» із заводу...

Під вхідними дверями хтось завовтузився, наче намагався віднайти дверну клямку в темряві. Марія Володимирівна вибіг-ла на сходи і за мить під руку завела до іншої кімнати високого чоловіка в сірому костюмі, на ходу знімаючи йому краватку. Він невпевнено робив кроки й так само невпевнено щось говорив, і я зажмурила очі, щоб не бачити серед цієї книжкової оази, се-ред цих мережаних серветок і делікатної порцеляни те, що давно набило оскомину серед сусідів, родичів, знайомих... А може, він не напідпитку, може, здалося? Я боронилася від немилосердно-го видива як могла.

Марія Володимирівна повернулася трохи схвильованою:

– Тарас Юрійович себе погано почуває... Перевтомився... У нього була важка операція...

– Ваш чоловік – лікар?

– Хірург.

Моя розкуйовджена уява вимальовує постать над операцій-ним столом, у руках якої тремтить скальпель... А тоді згадуєть-ся різник Івасько, що перед тим, як увігнати тварині ніж у ший, п'є два по сто, аби руки не тремтіли.

– Я тебе проведу, – пропонує Марія Володимирівна. Хоч я від-мовляюся, вона наполягає: до умовної половини дороги – до моста. Ми прощаємося, мов рідні.

Сподіваюся, її чоловік справді просто перевтомився. Адже мусить бути десь на цій землі зовсім інший куточок. І де йому бути, як не посеред саду, в якому груші досягають любов'ю? Де, як не посеред книжкових гір?

РОЗДІЛ 4

Посеред книжкових гір моєї спальні відносно функціональ-ним предметом інтер'єру може вважатися ліжко. Ще у спаль-ні є шафа-купе, простір якої ділять між собою одяг і ті ж таки книжки. Зі значною перевагою на користь останніх. Саме во-ни дозволяли мені впродовж років утримувати баланс. З ними я жила, з ними спілкувалася, шукала поради й підтримки. З ни-ми закохувалась і розчаровувалась. А тепер...

Дивлюсь і за кольором палітурки впізнаю кожну. Знаю на до-торк, на запах. Навіть післясмак від багатьох зберігся. Можу на-осліп простягнути руку – і дістати саме те, що хочу. Переживаю-чи з ними найсильніші емоції, проживаючи сотні чужих життів, я переконувала себе, що проживаю власне.

Тепер і книжки стали безсилими. Холод порожнього ліжка, і невидимі сніжинки з очей.

– Нюня, – озивається Богдана Олександрівна.

– Знаєш, завтра куплю постільну білизну, жовтогарячу, з фіо-летовими дзвіночками і жучками-сонечками! – витримую удар.

– А післязавтра замість білої голови Прометея поставиш со-бі кольорову вазу з виліпленими лебедями, от просто з базару на Привокзальній?

Я глянула на Прометея, на його сліпі гіпсові очі. Воліла б у них бачити погляд, а не тільки незворушне й здатне все витримати

обличчя. Але на жодну вазу його не промінюю. «Невже це буде єдиний чоловік у цих стінах?» – зненацька жалить мене думка. Навіть Богдана Олександрівна мовчить.

Дивлюся на ідеально пристелені простирадла, на ніким не прим'яті подушки. Вже далеко за північ, а бажання торкнутися їхню непорочність нема. І в чужі світи посеред книжкових гір уже не хочеться.

Курці в таких випадках, мабуть, виходять на балкон. Я не курю. Але на балкон вийду. У вухах дзвенить сміх дівчат із гуртожитків, бачу руки їхніх кавалерів на таліях. Раз по раз вмикається голос дядечка з тролейбуса.

– Ти з глузду з'їхала, – цвикає Богдана Олександрівна і хоче зачинити балконні двері зсередини.

Але цього разу я відступати не збираюся. Тремтлива нічна літеплінь мені куди приємніша, ніж очищена та відкондиціонована прохолода спальні. Десь унизу доцвітають дерева, самотньо губляться блискучі металеві гірки на дитячому майданчику і пустизною оголюються незайняті лавочки. Ніколи не помічала, як їх багато. Всі вони тепер належать мені – своєю самотою і пустельністю.

– Заспокойся, дівчино. Іди в душ, завтра на роботу, – Богдана Олександрівна голосом мами намагається повернути мене до ритуального проходження щоденних процедур, увімкнути в мені відточений хід внутрішнього механізму, який звикло працює на автоматі.

– Я піду на роботу. Але тільки для того, щоб написати заяву на звільнення.

Богдана Олександрівна витріщає на мене очі:

– Ти не можеш. Це безвідповідально. Щодо себе і щодо інших. Ти – не прибиральниця в офісі, яку можна замінити за день-два. На тобі зав'язані проекти. Кілька важливих міжнародних угод для компанії залежать від твоїх чітко прописаних і пропрацьованих бізнес-планів, це не дитячі іграшки. Ти чудово розумієш, про які кошти йдеться – для фірми, для тебе особисто. Не можна все кинути – і піти!

– Тоді залишусь ще на місяць. Старі – закінчу, нові – не розпочинатиму. Зачекаю, щоби піднайшли іншого працівника. Хоча

кого я обманюю – на моє місце вже завтра знайдеться десяток охочих.

– Припустимо, – бере паузу для нового наступу Богдана Олександрівна. – А що робитимеш ти?

Мені закрутилося в голові. Мабуть, посеред двору таки цвів жасминовий кущ – і його п'янливий аромат досягав навіть восьмого поверху.

– Продаватиму квіти.

– Квіти? На Привокзальному ринку? Польові чи городні? Ти збиратимеш букетики поміж лісовими травами і світитимеш зубами до перехожих: «Свіженькі, щойно зірвані, з росою!»? О, які перспективи!

– Ні, в магазині.

– Саме там, як ніде інде, буде доречний твій диплом! Де, як не за прилавком, де ти стоятимеш у синьому халатику в білий горошок, потрібна твоя кваліфікація Association of Chartered Certified Accountants? Може, тобі пригадати марафон із чотирнадцяти екзамнів для здобуття тільки цього одного сертифікату? А те, що він міжнародний, і те, що він у тебе не один такий, хіба ж це має значення? Халатик у білий горошок! CIMA, CFA, CIA – продовжувати? А скільки часу і зусиль на це пішло? Та що там економічне прогнозування чи фінансовий аналіз на тлі букетиків просто з росою!

– Це – твої сертифікати. І твої дипломи. І мамині.

– Дівчинко, ти перевтомилася. Виспись, прийми контрастний душ. Такі рішення не ухвалюються зопалу. Треба зважити всі за і проти...

– Помовч. Єдиний раз у житті помовч. Зважуєш завжди ти. І рішення ухвалюєш ти! А виконую я.

Богдана Олександрівна трясє моїм мозком, наче сливкою. Я сідаю у плетене крісло, простягнувши ноги на інше, невідомо для кого поставлене, і заплюшую повіки. Відчуваю на собі місячне проміння, і воно здається теплим. Голоси Богдани Олександрівни й мами змішуються між собою, переходять на такі високі регістри, аж у вухах дзвенить.

Уявляю, як відчиняю двері чужої квартири й заходжу, наче у власну. Мене ніхто не питає, чому я тут і навіщо. Все само

собою зрозуміло. Навпроти вікна бачу зі спини постать чоловіка. Хочеться торкнутися його шиї, плечей, хочеться, щоб він повернувся до мене обличчям. Маю певний страх, що не сподобаюся йому. А він мені. Ці страхи сковують руки й ноги. Але іншого способу, як глянути одне одному у вічі, немає.

Він дивиться перед себе у прочинене вікно і, мабуть, не здогадується про мою присутність. Завважую дрібну сивину на скронях, підкочені до ліктів рукави сорочки й міцні впевнені руки. Якби ж придивитися до долонь, зчитати інформацію... Однак долоні у напівстиснутих кулаках впираються у чорний ремінь. Від такої постави чоловік здається ще вищим, аніж, мабуть, є насправді. Якби мого Прометея оживити й замість погруддя зробити у повен ріст, він виглядав би так само.

Дивлюся на нього, і все, чого хочу, – кохатися з ним. Там, просто на тому підвіконні, не питаючи й не кажучи нічого. Мені навіть не потрібно знати, як його звуть. Моє тіло тужавіє, тужавіє, наливається соками самої землі, і здається, що за хвилину вони потечуть губами, грудьми, розтікатимуться стегнами... Якби він повернувся, торкнувся цих пульсуючих точок по всьому тілу... Воно б одізналось...

Його губи, язик здатні вловити й відтворити найтонші вібрації жіночого тіла. Чи бувають настільки ніжні й чуттєві доторки? Бувають. Я дивним чином розумію це, знаю, відчуваю...

Дзвонить телефон. Як невчасно. На ньому встановлений такий самий рингтон, як на моєму. Чоловік не відповідає. Гучність із кожним програванням мелодії посилюється: ось нею заповнюється кімната вщерть, заповнюється кожна щілина, і я, і він. Потрапивши у вібраційні хвилі, відчуваю, що мені їх забагато, я сита ними. Хоч би він зупинив цю звукову повінь. Натомість чоловічий силует починає розчинятися в яскравому світлі, яке продирається крізь повіки. Усвідомлюю, що цю мелодію спинити під силу лише мені. Бо телефон вібрує у мене під ногами.

Мене заповнює яскраве ранкове сонце – і я остаточно розумію: шоста п'ятнадцять. Заледве дотягуюся до телефону, бо руки й ноги від незручного положення затерпли так, наче вирішили

розлучитися з рештою тіла. Не хочу залишати тієї кімнати, де щойно була. Всеньке моє єство благає продовження історії...

– Навіть якщо ти вирішила звільнитися, це зовсім не привід спізнюватись на роботу, – Богдана Олександрівна виховала мене так добре, що я і сама так вважаю.

Гарячий душ доречний як ніколи. Я насичуюся його густим теплом, вбираю шкірою, поволі розслабляючись, однак свідомість ще там, уві сні. Зараз би під ковдру по самісінькі вуха, скрутитися калачиком...

Але є те, що сильніше за бажання. Це обов'язки. Це те, що ми добровільно, примусово або примусово-добровільно беремо на свої плечі й несемо впродовж життя. Бо так має бути. А як інакше?

РОЗДІЛ 5

– А як інакше? Ти знаєш інші способи вилізти з цього болота? Хіба не бачиш, як я гарую в три зміни – очі на чоло лізуть, аби ти не була голодна й боса. І ти так хочеш, тобі моїх мозолів мало? Пообіцяла майстрова дістати направлення на економічний чи на бухгалтера – молитися на неї треба, руки цілувати! Вчителькою вона буде! Дивися мені, професорка знайшлася! Вчителі що, своїх дітей не мають, аби тобі місце в школі дати? Та й в педінститут уже з руками й ногами хапають!

Я хочу втулити хоч слово, але мама, наче розгніваний Перун, метає блискавицями. Попри мене дістається ще й Марії Володимирівні – добре хоч та цього не чує, – адже хто, як не вона, мене дурного намовляє, по сценах волочить, віршики читає.

– Якби вона сапу в руки взяла або за станком вісім годин відстояла, то їй би не до сцени було! Віршами сита не будеш! Ой, бігме, піду до директорки або до класної керівнички, ой піду, – хапається мама рукою за серце й важко сідає на стілець.

– Добре, піду вчитися куди скажеш. На бухгалтера, на кого завгодно. Тільки не нервуйся.

Я подаю мамі воду, з острахом позираючи, чи не надто біде її обличчя, прислухаюся, чи не дихає вона надто швидко або надто повільно. Нам у школі медсестра розповідала, що коли людині зле, то насамперед змінюється темп дихання – уповільнюється

або пришвидшується. Бо досі мені не доводилось бачити такої ситуації насправді. Мама дихала рівно, але рукою все одно трималася за груди.

– Тобі зле? Може, по лікарку-сусідку побігти? Я миттю.

– Ти спочатку мене догризаєш, а тоді по лікарку. Не треба мені твоєї помочі. До нині раду давала – і нині дам.

Я не знаю, що мені робити. Куди прикласти свої безпорадні руки, що сказати: що би я не зробила зараз, мама все одно задоволеною не буде.

– Пробач, більше не буду, – лепечу, відчуваючи себе найгіршою і найневдячнішою дитиною на планеті.

І навіть я розпочинала цю розмову? Адже за всеньке наше з мамою життя ще жодного разу не досягнула в суперечці з нею того, чого хотілося мені. Мешти чорні – не червоні. Сукенка в коліно – і не коротша. Сумка з позатамтого року, бо поламаний замок і пришита ручка – то ще не привід купувати нову, цей рік доходити можна. Блузку одягнути вже на перше вересня – і не раніше. Буду мати свої гроші – тоді вирішуватиму. Але хіба ці дрібнички мають значення? Хіба мені не все одно, якого кольору ті мешти? Ніщо в цьому світі не вартує того, щоб єдина рідна мені людина трималася за серце!

З такими думками стрімголов кидаюся робити щось по хазяйству, щоб мамі було менше. Від того їй трохи попускає, і вже до вечора вона задає ще щось зробити або поправити те, що я зробила не дуже добре. Я щаслива!

Подумаєш – бухгалтер. Сидить у їхній конторі два поверхи різних бухгалтерів – старших, головних, провідних і ще казначих – і я буду. Ось піду після школи завтра, прогуляюся м'яким зеленим килимом попід блискучі лаковані двері й виберу собі надпис до вподоби. І мамі розповім, що вибрала. Це мало б її втішити.

Але наступного дня – сюрприз. Після третього уроку заходить класна керівничка й каже, що мене чекають у кабінеті директорки. Ноги затремтіли, в горлі пересохло – і, наче на милицях, я дибаю з класу. Вона йде попереду, рівномірно виступуючи каблуками, а я не смію запитати, що ж такого страшного

заподіяла. «Заходь», – пропускає перед себе, і все стає ясно. У кабінеті Валентини Семенівни сидить мама.

Директорка хвалить мене за навчання і за всебічні здібності, про які я сама й не здогадуюсь. А насамкінець додає, що мама дуже турбується і що до її порад варто дослухатися. Адже проходити за загальним конкурсом вельми ризиковано, а цільове скерування разом із моїм очікувано відмінним атестатом дають усі підстави хоч уже вважати мене студенткою. Я киваю головою, мама дивиться у вікно, і здається, що вона не тут, із нами, а сама ходить попід тими кабінетами й вибирає мені табличку. «Ми ще з мамою поговоримо, а ти біжи на урок, – усміхається Валентина Семенівна. І коли я вже у дверях, наче мимохідь додає: – А Марію Володимирівну я попрошу, щоб тебе менше в художню самодіяльність залучала. Тобі ж треба вчитися».

Я розвертаюся, щоб сказати, що мені вистачає часу на все, коли в око впадає наша велика картата сумка в кутку, наповнена чимось так, аж замок ледве зачепився. «Біжи, біжи!» – змахує рукою Валентина Семенівна, і посмішка її змушує згадати малюнок, де лисичка ось-ось з'їсть коlobка.

«Чому? Навіщо?» – сльози сиплються з моїх очей. Я ж нічого не заперечую, все встигаю. Думка про те, що сцена зникне з мого життя, що зникнуть наші з Марією Володимирівною розмови про літературу, про мистецтво, про музику, пропікає мої скроні. Як мені хочеться розвернутися, забігти у той знавсі́ний кабінет і крикнути просто в обличчя директорці: «Нізащо у світі!». Але тут-таки в моїй уяві постає мама, яка тримається рукою за серце.

Я відбуваю уроки, як каторгу. На щастя, сьогодні немає ні мови, ні літератури. З класу не вилажу, щоби не зустріти в коридорі Марію Володимирівну. Сльози душать мене і розмашчують світ сірими смугами. Додому подаюся городами, через Діли, щоб ні з ким не розмовляти. Минаю знайомі стежки і стежини, не приглядаючись, як зазвичай, до польових квітів. Сині дзвіночки ображено поглядають мені вслід – до жодного не нахилилася, не погладила, не послухала дзумливого джмеля.

Стежка веде повз церкву, і я здалеку стежу за променем на вершечку хреста: він сяє, наче нічого не сталося, сяє так, наче це усмішка самого Бога. «Ти усміхаєшся, Боже, навіть тоді, коли мені нічого у світі не хочеться. То протягни свій промінь через моє серце і втіш його. Пообіцяй мені, Боже, крихту дива: не дозволь, щоб ми з Марією Володимирівною...»

– Даночко, добре, що ти йдеш. Поможі мені, дитино, – з-за церковної дзвіниці вигулькує дрібна постать сестри Ірени, яка прислуговує у нашій не так давно відімкненій церкві, дбаючи про порядок, про квіти коло храму, про свіжі букети на престолі.

Кладу сумку з книжками і прямую за сестрою до сходів, куди та знесла гірку хідників.

– А я собі думаю: хто ж мені допоможе? Сусіди в полі, бо небо дзвенить. А тут Бог благословить мене тобою. Бери в тому кінці.

От якби оцієї роботи вистачило на все життя! Я б трусила, витрушувала, відпочивала на високому порозі старої дзвіниці...

– Ходи, маю компот із трускавок, уже цьогорічних, – киває сестра Ірена, складаючи акуратні стосики хідників собі на руку. – А чого ти така сумна? У школі щось не вдалося? Чи хто зобидив?

Я б розповіла цій добрій жінці свою історію, але вдома чекає мама, не можу затримуватися.

– Все добре. Ще з чимось допомогти?

– Ні, з найважчим ми впоралися. Але знаєш, що я тобі скажу, дитино? Говори з Богом. Коли тобі радісно – говори, коли сумно – говори, коли боляче – поділися з Ним. Або з тим, кого Він пішле у цій хвили. Люди – вони не випадкові. І все, що стається, стається з волі Божої. Навіть тоді, коли нам видається, що все погано, все проти нас, Бог має у цьому свій план і задум. Чоловік не встигає на літак – а відтак довідується, що саме цей рейс потрапив в авіакатастрофу. Бог іноді відмовляє в одному, щоб винагородити в іншому. Довіряй Йому.

Я не до кінця розумію, про що каже сестра Ірена. Але є щось у цьому таке, що втрапляє глибоко, наче місце своє віднаходить. Мені стає спокійніше. Я обіцяю принести до церкви півоній.

– Сьогодні маївка. Прийди до Марії, помолися – і все буде добре.

З мамою розминаємося у воротах.
– Чому так пізно? Знову репетиції?
– Ні. Сестра Ірена попросила допомогти...
– Допомогла? – ставить дивне запитання мама і, перекинувши ногу через раму велосипеда, додає: – Все як завжди. Увечері не забудь запарити кропиву качкам на ранок. І на плиті зупа – пообідаєш.

Я киваю і хочу спитати, чи можна піти на маївку. Але мама вже поїхала, покинувши мене в міркуваннях, чи до церкви також треба питати дозволу.

Того дня робота в руках мені горить.

– Ти моя Попелиночка, – примовляє тітонька Паранька, в якій ми квартируємо.

– Попелюшка, – поправляю її.

– А для мене Попелиночка. Не забудеш і мені коновку свіжої водиці внести? І дровець.

– Не забуду. А півоній ваших до церкви можна зірвати?

– Хто ж Богу жалуватиме – бери щонайкращі.

Я вбираю вишиванку, заплітаю косу колоском. Тітонька чекає мене у городчику з цілим оберемком квітів – рожевих, вишневих і білих.

– До церкви нездужаю, ноги підводять, – стукає старим костюмом по своїх галошах. – А ти дякуй Богу і від мене.

Яка чудна настанова. І я така святочна, з квітами, йду на поклики дзвону.

Діва Марія рада мене бачити. Я це розумію з того, як легко і затишно мені в церкві. Людей небагато, моляться впівголоса, і прохолода Божої домівки огортає мою гарячу стривожену голову. Я радію на вид пишних півоній, які сестра Ірена одразу ж розділяє на два букети, поставивши у вази коло образу Марії та Ісуса.

Наступного дня знову йду до церкви. Цього тижня у мамі друга зміна: вона вирушає на роботу в обід, а повертається по полуночі. Тому жодної перешкоди. Вона навряд чи перечила б, але все ж розповідати їй не наважуюся. Мені справді полегшало, як і казала сестра Ірена. У церкві такий мир і спокій, що

повертатися у щоденне коло клопотів і проблем не хочеться. Тут ніхто нікуди не поспішає. Я вслухаюся в молитви, в настанови священника і, хоч не все розумію, знаходжу собі щось потрібне саме на цей час.

Марія Володимирівна призначила нові репетиції: на стенді української мови і літератури висить список учасників – і я, на превеликий подив, знаходжу там своє прізвище.

«Дякую!» – шепочу до вікна навпроти.

РОЗДІЛ 6

«Дякую!» – шепочу до вікна навпроти. Все позаду: важка розмова з керівництвом, аргументи на користь мого звільнення в найкоротший термін, збентежена реакція («Дивні ви останнім часом, Богдано Олександрівно») – і вуаля, підписана заява. Залишається відпрацювати два тижні, передбачені трудовою угодою, далі – місяць невикористаної відпустки.

Це щось нове. Цілком нове! Перемога над Богданою Олександрівною така солодка і п'янива. Мені хочеться святкувати! Мені – святкувати? Я не помиляюся? Я і справді при здоровому глузді? Це взагалі ще я?

«Видихни, Даночко, видихни! Все добре, це ти, просто ти зробила щось таке, чого ніколи не робила досі. От і все. Ти ж із літератури знаєш, що так буває». Ого, це я сама з собою розмовляю. Є такий жарт: коли пацієнт говорить зі стінами, то це ще нормально, а от коли вже стіни з пацієнтом... Може, не такий він і жарт.

В обідню перерву вибігаю до найближчого супермаркету і повертаюся з повним пакетом сиру, фруктів і шампанського.

– Розпочнемо о вісімнадцятій! – оголошую з порога, і всі здивовано підводять голови.

– З якого приводу свято? – обступають співробітники.

– Звільняюся! – виголошую.

– А шеф у курсі? – підсміхаються колеги.

– Атож. Заява написана, заява підписана. Ми з вами співробітники ще два тижні.

– Це розіграш? – не відступають ті, що люблять скористатися моїм вільним графіком і особистим внутрішнім словником, де немає слова «ні», як підшивкою періодики. Кожен у цьому акваріумі має стосунок до Богдани Олександрівни, і водночас нікому немає діла до мене самої. Але я звикла до цих людей, звикла до їхніх звичок, до переваг і недоліків кожного, як і вони до мене. Щось було у повітрі відділу спільного, що дозволяло хоч інколи казати «ми».

Тому з ким, як не з ними, відсвяткувати моє перше в житті власне рішення. Я зробила так, як вважала за потрібне сама, а не так, як хотіла б мама, як веліла Богдана Олександрівна чи як би порадили мені інші люди. Добре чи зле, але рішення було моїм. Знаю, що прийде вечір, ніч – і я залишусь наодинці з внутрішніми монстрами, які картатимуть, звинувачуватимуть, доведуть до істерик.

Але зараз, відкусивши шматок свободи, хотілося якнайдовше затримати, запам'ятати її, щоб зберегти післясмак. І відсвяткувати. Так, святкувати! Хоча це на мене зовсім не схоже.

Від вина на халяву не відмовився, звісно, ніхто. Щойно офісний електронний годинник висвітив вісімнадцяту нуль-нуль, всі активно згуртувалися навколо мого столу. Я розкладаю фрукти, дівчата нарізають сир, саямі, по колу розлітаються серветки й одноразові тарілки. Хлопці відкорковують.

– За що п'ємо? – всміхається до мене Дмитро Михайлович, якого всі називають Митрусь. Йому моє повідомлення сподобалося найбільше, адже коли на конкурсі проєктів вибрали мій, відкладали найчастіше його. І коли так відбувалося кілька разів поспіль, я нишком віддавала йому готові роботи, щоб він представляв їх, наче свої. Бо могла злетіти премія, а в нього дружина, діти. Мені ж усе одно не важко. – І куди ж ви тепер, Богдано Олександрівно? Намітили щось грошовитіше й крутіше?

– Не намітила, – відповідаю йому, а зараз і решті, але мені й так ніхто не вірить. У цьому середовищі, де твоя вартісність вимірюється виключно грошима, всі знають лише три дороги: на підвищення, у крутішу фірму або на пенсію.

– І хто тепер замість вас буде нові туфлі по міжнародних форумах вигулювати, Богдано Олександрівно? Адже ви у нас – міс Бездоганність, – намагається чи то вжалити, а чи зробити комплімент юна Світланка на випробувальному терміні.

– Ти, Світланко, й будеш! Підеш до шефа, запропонуєш нові цікаві ідеї, доведеш їхню економічну доцільність і ефективність, витреш піт із лоба від проведеного фінансового аналізу, заявиши позитивне сальдо, купиш новенькі туфлі на шпильках – і титул «Міс Бездоганність» твій.

– Спокійно! Хто сказав, що там обов'язкові туфлі на шпильках, а добротні чоловічі оксфорди не підійдуть? – знову наливає шампанського Митрусь. – Із форумами розберемось, а от хто плуга перти буде?

– Дано, скажи, що ти пожартувала. І насправді виставляєш... наприклад... за заручини! – закладає ногу на ногу на краю столу наша Наталі, яка до своїх тридцяти трьох уже втретє розлучилася і ось, щаслива, вчетверте збирається заміж.

– Я б охоче, та нема за кого. Вип'ємо за тебе! – простягаю до неї наповнену паперову посудину.

– Ой, Дан, не починай. Ти сама комизишся. Тільки свисни – і черга стоятиме, – подає собі стиглі виноградини Жанна, певна того, що кожна жінка, лише б захотіла, одразу може знайти чоловіка. Вона велика знавчиня способів і нюансів у цій сфері. Щоправда, своєю теорією користується лише сама, бо всім іншим її поради приносять цілковито протилежний результат. Дівчата навіть піджартовують: «Послухай Жанку – і зроби навпаки».

З кожним новим «ну, будьмо!» мені стає дедалі самотніше. Зазвичай у таких випадках я розчиняюся в офісних сутінках, а відтак у світлі вечірніх ліхтарів. Але сьогодні мушу витримати до кінця: слухати розмови ні про що, раз до разу нашттовхуючись на вивільнені алкоголем заздрісні погляди.

Так і не змогла зрозуміти до своїх тридцяти семи, чому люди заздять тому, що ти робиш роботу, яку робиш, так, як її належить робити. Чи радше – як дозволяє твій внутрішній ресурс і докладені зусилля. Коли ті, хто в ієрархічній драбині перебуває значно вище за тебе, можуть твою працю поцінувати, то ті, що на рівних, вважають це випендрюванням, а дрібне керівництво – посяганням на їхні посади. Коли відмовляєшся від посади начальника відділу у великій компанії, то вважають, що це, як мінімум, амбіції на іншу, перспективнішу посаду. А коли цього не стається, все пояснюватиметься тим, що зайвий розум вадить і «таких не люблять». Твоїх співробітників, як правило, дратує, що ти ніколи не запізнюєшся, що виконуєш роботу вчасно і, врешті-решт, що в тебе завжди вимита голова.

Але, попри все, ці люди є частиною мене. Можливо, я навіть сумуватиму за їхніми дрібними плітками до ранкової кави, за особистими історіями і пригодами, якими б далекими вони мені не були, за брудними кросівками, що носили їхні діти й що в кінці робочого дня залишали стежки на блискучій офісній плитці.

Поки за столом анекдоти перемішуються з політичними подіями, а новинки шоу-бізнесу перетікають у «горящі» путівки до Єгипту, прокручую свій улюблений спогад із цих стін. Одного разу співробітниця попросила поняньчити її дитину. Поки мама Надя сиділа у кріслі стоматолога, дворічне маля репетувало у мене на руках на цілу вулицю, аж люди озиралися. Я їй квіточки з клумби, яскраві цяцьки в магазинних вітринах – нічого не допомагало. Мала заходилася плачем, і я від безсилля спустила її з рук на тротуар, сподіваючись, що переміна хоч якось перемкне її увагу. Перед тим пройшов дощ, і вона зауважила калюжу – величеньку і навіть трохи кольорову від мазуту й пилку. За мить Яночка сиділа у ній своїми білосніжними колготками разом із памперсом. Але плакати перестала. Я обережно підняла її на ноги, проте забирати з калюжі не наважувалась. Довелося тупцяти брудною водичкою разом із нею. Коли мама вийшла з поліклініки, то втратила мову. Далі ми терміново викликали таксі – кожна у свій бік.

Яна вже ходить у третій клас. Іноді ми йдемо на морозиво. Доросла тьотя потай від дитячих очей мріє, що колись настане мить – і вона з отакою Яночкою сидітиме за столом, а Яночка її називатиме мамою. Ця мама дозволитиме своїй донечці у найбільших колготах стрибати найбільшими калюжами. Але Яночок Миколай під подушку не носить, навіть якщо в це вірити.

РОЗДІЛ 7

Вірити у фізичне існування чоловіка зі сну було дивно. Однак чітка візуалізація цього видива змушує мене мимоволі оглядатися на вулиці, у транспорті, просто у коридорах різних інстанцій, пороги яких доводиться оббивати, завершуючи необхідні робочі моменти у зв'язку зі звільненням.

Слухаючи ритмічне вистукування власних підборів об гранітову плитку на підлозі, відчуваю пришвидшене серцебиття від передчуття волі й водночас вихоплюю то тут, то там підкочені рукави білої сорочки. Але тільки-но мій погляд піднімається вище, одразу ж розчаровано відвертаюся: у жодному з цих чоловіків не має і натяку на обриси очікуваної статури.

Богдана Олександрівна перебирає в голові знайомі препарати й подумки каталогізує контакти знайомих лікарів. У словесні баталії ми не встряємо, бо обидві знаємо, що це закінчиться нічим.

Однак на цей момент активовані функціональні можливості саме Богдани Олександрівни, і я цьому дуже рада. Здатність швидко домовлятися, знаходити потрібні слова для потрібних людей – це неабиякий інструментарій, щоб скоротити час перебування у цих стінах. А тут наші інтереси збігаються. Бо оскільки в цьому приміщенні всі чоловіки у білих сорочках – не ті, то

чоловіка зі сну слід шукати деінде. Я вже кілька разів провела скринінг його параметрів з іншими, мені знайомими, і задоволена результатом: там його моя внутрішня пошукова система не виявила. Отже, він не існує в минулому чи теперішньому, а значить, свідомість видобула його із майбутнього. Боюся давати волю фантазії, щоб не створювати, чи пак не спотворювати подій, які там повинні трапитися. Хоча для цього необхідно, як мінімум, знайти його, уможлививши в такий спосіб розвиток подій у майбутньому. Наразі ж я хочу якнайповніше відчутти емоції, викликані цією несподіваною з'явою несподіваного персонажа, затримати їх, насолодитися.

«Ти божеволієш», – морщить лоба Богдана Олександрівна, а мені, яка ніколи в житті нікому не показувала язика, зараз хочеться зробити саме це. Але соромно, та й навряд чи такий жест додає вроди. Богдана Олександрівна тріумфально посміхається. Її внутрішні резерви мобілізувались, і я вже не можу стримати бурхливого потоку зауваг і претензій до власної неідеальності. Щодо особливо «претензійних» локацій на власному тілі – а це «гусячі лапки» під очима й дещо ослаблі м'язи трицепса – ухвалено негайні рішення: позаплановий візит до косметолога, по п'ятнадцять відтискань від підлоги рано і ввечері, планка, плюс купівля важчих на один кілограм гантелей. «Так тримати! Оце по-нашому!» – аплодує вона, і я, трохи оговтавшись, навпростець із податкової майже біжу по нові джинси та ляну сорочку. На завершення цього купувального нападу в магазині зі спортивним взуттям вибираю білі зручні кросівки на щодень, зовсім не зважаючи на значок фірми. Ще тепле худі із зимової колекції. І що такого, що надворі весна? Богдана Олександрівна кривиться. «1:1 – це ж нічия, правда?»

Закінчивши вправи з оптимізації стилю, пірнаю у розімлілі за день міські вулиці й, не задумуючись, іду до найближчого квіткового магазину. Ще одна небачена перемога: дозволяю собі вийти на вулицю з примірної, не перевдягаючись! Ось вона – мить абсолютного задоволення від відчуття власного комфорту, від широких (як порівняти з туфлями) м'яких кросівок і вільного дотику льону.

Крадькома зупиняю погляд на дзеркальних вітринах крамниць: моє відображення починає приваблювати так, що вже до кінця стометрівки відверто йому посміхаюся. Свобода! Хочу дивитися – і дивлюся! Ловлю кайф від цього моменту! В об'єктив ока час до часу потрапляють випадкові перехожі у білих сорочках, але не більше. Замість темних брюк – усе частіше картаті капрі, шорти, а здебільшого, так само, як у мене, джинси. Мій Містер Ікс – ну пора ж хоч якось його охрестити – також цілком міг би о цій порі ходити в легких замшевих мокасінах, джинсах та, звісно, лляній білій сорочці.

Щипаю себе за руку, коли крізь прозорі вікна квіткового магазину бачу чоловіка саме в такому одязі. Він щось відстежує у своєму мобільному телефоні й водночас схвальними кивками голови підтверджує продавчині її флористичні здібності. Вона кладе квітку до квітки, перекладаючи то сіруватим, то зеленим галуззям, явно вирощеним не в нашій місцевості, чим додає букетові особливого екзотичного шарму. Допоки це триває, я маю можливість без поспіху зіставити особу чоловічої статі з фотороботом у моїй голові. Цей був помітно дрібніший і нижчий. Та головне – у його поставі не зчитувалися впевненість і рішучість. Однак це плюс. Адже він купує квіти. Отже, має для кого їх купувати. І взагалі, добре працювати у квітковому: де ще зустрінеш стільки чоловіків у білих сорочках? Конкретно цей якось байдуже шкандибає зі своєю симпатичною в'язочкою – ніяк не може відволіктися від смартфона. На мій подив, він мене зауважує і притримує однією рукою важкі скляні двері.

«Доброго дня! Чим можу бути корисною?» – привертає до себе увагу продавчиня, завадивши мені додивитися сцену відмикання автомобіля, вкладання квітів – мабуть, на заднє сидіння – і маневрування з вузького паркувального місця. Дещо розгубившись від такого покvapного запитання, не знаю, що відповісти. Але Богдана Олександрівна рятує: «Дякую. Я скористаюся вашою допомогою, щойно вона мені знадобиться». Дівчина присоромлено береться поправляти на столі стрічки, булавки, змітати залишки зрізаних галузок.

«Навіщо ти так?» – огризаюсь до Богдани Олександрівни, уявивши себе на місці продавчині. «Ти тут і не те почуєш, не сумнівайся!» – наступає вона, але я вже блукаю поглядом по тендітних пелюстках троянд, дивуючись їхнім кольорам і різноманітності видів. Як люди. Ніколи раніше не помічала, що троянди схожі на людей: червоні – впевнені й гордовиті, білі – сумні й ніжні, жовті – енергійні, рожеві – лагідні й тремтливі, малинові – зухвалі й холодні. Були ще персиково-рожеві, із зеленавими прожилками на крайніх пелюстках. Ці мені видалися вишуканими і від того французькими.

– Пробачте, ви вже щось вибрали для себе? – знову озивається продавчиня.

– Для себе? А й справді. Чому б ні? Для себе...

– З вами все гаразд? Ви добре почуваетесь? – дівчина відкладає стрічки й ножиці та пильно дивиться мене. – Щось не так?

– Все так. Все зовсім так...

– Тоді що вам запропонувати? Які квіти ви любите? Червоні, білі? Мені здається, вам личитиме «талея».

– «Талея»?

– Так, оця ніжно-персикова. І ці крайні зеленуваті пелюстки. Ні, ви не подумайте, що квітка несвіжа, це такий сорт. Що довше ці крайні пелюстки не обривати, то краще вона зберігатиметься... Що ви вирішили?

– Вирішила?

– Ну так, берете чи ні? – вона вже втомилася говорити, і рішучість її постави свідчить, що дівчина хоче перейти від слова до діла.

У тій хвили, коли я таки повинна була «вирішити», по східцях вбіг заклопотаний чоловік. На вигляд йому було трохи за сорок, а може, й цілих сорок п'ять. Він притиснувся до прилавка і, не зважаючи на мене, засипав хвилюванням:

– Ну чо' ти стоїш, чо' ти стоїш, як засватана? Танюшка, ти зовсім замовлення не починала? Дивися на годинник! Шо клієнтам казати будемо?

– Та я ж одна, ви знаєте... були люди... – гучним шепотом виправдовується дівчина, забувши, що я також належу до «людей».

За мить пірнає під стіл і тягне звідти кошики й дивні зелені цеглини, з яких крапає вода, і з такою швидкістю примощує одне в інше, аж бризки летять навколо. Тоді шугає за скляні дверцята, певно, в оранжерею. Кілька ваз опиняється на столі, і вона вправними рухами починає виповнювати кошики квітами.

Чоловік знову зиркає у мій бік.

– Може, відпусти клієнтку.

– Поки пані думають... – вона була явно незадоволена з того, що прикладені зусилля не дали очікуваного результату і що їй ще й перепало на горіхи. Мабуть, від власника.

Але руки – окремо від її невдоволення. Вони галузку за галузкою розкладають впевнено й доречно. Мені пригадалися вінки для Цвітолі, наші з Марією Володимирівною букетики в класі... Вона приносила з дому керамічні або скляні вазочки: «Як можна жити без квітів?» – голос Марії Володимирівни зливався з голосами багатьох інших жінок, які любили і плекали квіти. Тітки, бабусі, сусідки – у кожній були свої улюблені сорти й кольори, якими вони пишалися, ділилися, милувалися. Ось чому таким холодним здавався офіс: шеф не дозволяв ставити квіти у вазах, навіть із вазонів були лише корисні кактуси біля комп'ютерів, усі інші називав пилозбірниками, й одного разу ці пилозбірники зникли із підвіконня назавжди.

– Ми можемо вам щось запропонувати? – чоловік повертається у мій бік, намагаючись остаточно зрозуміти, маю я намір щось купувати чи ні.

– Можна, я трішки у вас побуду? – запитую і дістаю стуса від Богдани Олександрівни: «Ти що – безпритульна? Посоромся...».

– Любите квіти? – вперше за весь час усміхається він, розціпаючи замок вітрівки.

– Хто ж квітів не любить.

– Ну, ви така молода і вродлива, що вам їх дарують частенько! Правда ж?

Його безцеремонність аж дитинна. Богдана Олександрівна вистрілює вгору бровами, однак відповісти встигаю я:

– Нечасто.

– Ну нічо, нічо, – не губиться він. – Все так не буде. Це не я кажу, це хтось сильно розумний сказав!

– Соломон.

– Ви його знаєте? Та, короче, це неважно. У нас он замовлення горить, а працювати нікому. Прикиньте, часи настали: платиш гроші, а платити нема кому. Ти, Танюшка, не обіжайся. Ти краща за всіх! Що би я без тебе робив?

Танюшка тільки махає рукою, мовляв, мені пробачати не вперше, і продовжує танцювати довкола своїх витворів. Майже готові квіткові композиції ставить то на високу підставку, то перед дзеркалом, яке завбачливо вмонтоване навпроти, то розглядає з відстані витягнутої руки. Чаклує згори, все докладаючи щось із того різного-дрібного, чим уже завалений стіл.

– Весільний букет на ранок... Бутоньєрки... чотири штуки... Коли завтра будуть по це замовлення? О дев'ятій?

– Десь так, але у тебе ще на нині один кошик червоних. На ювілей, пам'ятаєш?

– То я сьогодні хіба тут заночую! Шукайте когось, Федоровичу, скоро ногами стягну.

– Та ж хіба я тойво... проти? Усі за бугор звалили. Так шо безвіз – питання таке...

Вони вже на мене не зважають зовсім. Я тим часом розчиняюся не лише між цими орхідеями й фікусами, між «талеями» й хризантемами, але й між турботами власника квіткової крамниці та його продавчині.

– Федоровичу, ви не мудруйте тут, безвіз чи не безвіз. Оголошення давали?

– Давав і в газеті, і на радіо.

– Це вже минулий час. Уся молодь тепер у соцмережах, в інеті тусується.

– От доручаю тобі це зробити. Ти знаєш, я з тими смартфонами на «ви».

– Якби ще доба мала сорок вісім годин.

Танюшка виразно дратувалася. Своїм шефом, браком часу, невиконаними замовленнями і мною, невідомо навіщо

присутньою в цьому просторі. Останнє заважало їм обом, але вони не знали, як би делікатніше мене позбутися. І раптом:

– Ну, коли чарівній панянці у нас так до вподоби, – виявляє ініціативу власник, – то, може, би вона до нас на роботу ходила? Он працювати нікому... Правда, Тетяно Євгенівно?

Доки Тетяна Євгенівна не встигла відповісти, а мене не відбатожила Богдана Олександрівна, я хутенько кажу:

– Чому б ні? Працювати з квітами дуже цікаво.

– Жартуєте? – невпевнено дивиться мені в очі Федорович. Джинси та кросівки в цій ситуації явний бонус, але він усе-таки сумнівається. Уявляю, що зайшла сюди у білій блузці та строгій спідниці, а ще у туфлях-човниках кольору марсала: навіть кутики губ зібралися усміхом.

– У вас гарна усмішка, дівчино. Як я можу до вас звертатися? – тон власника крамниці починає набирати діловитості.

– Богдана.

Добре, що вчасно схаменулася і не встигла додати по батькові.

– Гарне ім'я. Моя покійна бабця казала, що людина, яка носить це ім'я, – Богом дана. А я й дотепер не знаю, коли Богом, а коли ні.

– Федоровичу, – втручається Тетяна Євгенівна, – ви не відволікайтеся від теми, – і вже пильно розглядає мене не як клієнтку, а як імовірну співпрацівницю.

Я ж у своєму внутрішньому нотатнику відзначаю, що тут, очевидно, побутує зовсім інша культура. Стає лячно, чи відточені за роки фрази офісного спілкування не видадуть мене, провокуючи власника на відмову. В голові маячать різні корисні навички у веденні переговорів, але сьоме чуття підказує, що зараз їх використовувати не доведеться. Хіба окрім одного: щоб отримати бажаний результат у перемовинах, потрібно стати на той рівень, на якому перебуває твій співрозмовник. І я, немов захищаючи один із проєктів, мобілізовую весь внутрішній резерв. Навіть не думаю, чи потрібна мені ця робота, чи ні. Мозок звикло працює на перемогу. Він завжди так працював, коли йшлося про роботу, і ніколи не давав ради

з особистим. Богдана Олександрівна давно махнула рукою, мовляв, чим би дитятко не бавилось...

– Пані Богдано, якщо ви серйозно, то можемо поговорити тут, прямо зараз.

Уперше задля таких переговорів мене не запрошують до кабінету, не питають про резюме, рекомендації, не пропонують заповнити анкету. Так дивно і просто.

– Можемо, – відповідаю однослівно, хоча в тому, попередньому, житті ніколи б собі такого не дозволила.

– Короче, вам треба робота? Я правильно зрозумів? А що ви вмієте робити, ну, типу, що робили до цього часу? Чим займалися? – строчить Федорович, не дочікуючись відповіді на жодне запитання.

– Я економіст, – і щоб не лякати його, додаю: – Бухгалтер тобто...

Але його це ані не лякає, ані не дивує. Він знижує плечима:

– А чо', тепер такий час настав, що дипломів яких хочеш. Якось прийшло до мене дівчурисько – і така: «Візьміть на роботу, я юрфак закінчила». Таж я не маю юридичної контори, людоньки солодкі! Мені б ідеально флористочку, а про біду – якийсь торговий там технікум, чи шо. Хоч і це не головне. Головне, щоб працювати було бажання. Правда, Танюшка?

– Правда. Ще – порядність і чесність. Але ви знову відволікаєтесь, Федоровичу.

– Це правда. Люблю ліричніє відступлення. Шутю. То що ви робили дотепер, Богданочко?

– Працювала в різних фірмах. По документації, – намагаюся якомога простіше окреслити сферу своїх умінь і навичок. Богдана Олександрівна регоче. А Федоровича це, схоже, влаштовує. Кадровий голод так виснажив сферу обслуговування, що зайвих запитань не ставлять.

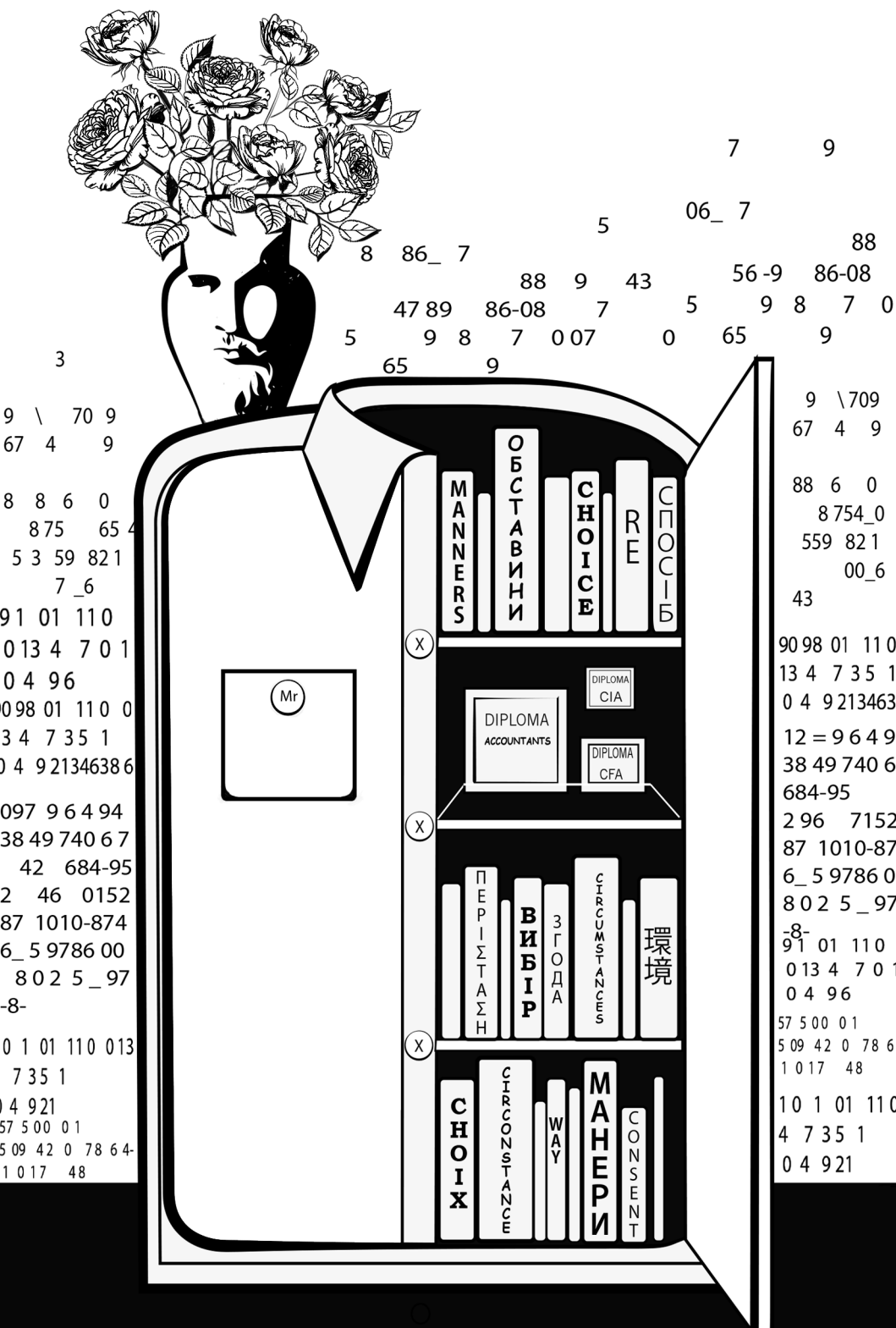
– Ну, по руках. Короче, домовились. Ви жінка... чи дівчина... зразу видно – беручка, навчитесь, все навчитесь. Приходьте завтра на стажування.

– Завтра не зможу, хіба на вихідних. Або через два тижні.

Федорович і досі, схоже, сумнівається, чи наша розмова не така собі мильна бульбашка, але промовляє твердо:

– На вихідних то на вихідних. Шо там до вихідних – два деньочки? Тільки глядіть, Богданочко, не передумайте.

– А ви, Федоровичу, не розслабляйтесь, шукайте й інші варіанти, бо раз на раз... ви знаєте, – начальницьким тоном закінчує співбесіду Тетяна Євгенівна, і мені вже не до кінця зрозуміло, хто у них за старшого. Висновую: обставини.

РОЗДІЛ 8

Обставини. Це злі монстри, які змушують людину діяти так, а не інакше. Іноді вони бувають справжніми, іноді надуманими. Однак в обох випадках це рамки, межі. Футляр. «Зважай на обставини!» О, скільки разів мене жалила ця фраза! І я нарешті стала їй цілковитою рабою. Зважати треба геть на все: манери, спосіб спілкування, доцільність вибору, неможливість відмовитись чи, навпаки, погодитись. Через обставини.

Богдана Олександрівна шаленіє. Вирішивши задіяти важку артилерію, б'є під самий дих: «Уяви-но тільки! Ти приходиш уся така бездоганна, без жодного зайвого сантиметра на талії, з дбайливо затонованими зморщечками, з бездоганною українською діловою та англійською рівня Advanced, з горою документів, що підтверджують твою кваліфікацію в стратегічному мікро- та макропрогнозуванні, не згадуючи вже про сферу маркетингу, управління змінами, персоналом і координації бізнес-процесів на різних рівнях – навіть у джинсах і ляній сорочці, – і кажеш мамі: «Я змінила роботу. Працюю в магазині. Продавчиною». Уявляєш мамині щасливі очі? Що там у нас за програмою? Склянка води, кардіовіол, тонометр, пульсо-метр... Давай, скажи, що ти закриєш вуха обіруч на її: «Не для того я тебе вчила, не для того гарувала!». І сльози, сльози... Може, викличемо швидко? Ні? Ну ж бо, вперед, поїдь до мами.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.